

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

УІРО

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
РОЗВИТКУ ОСВІТИ

ECERS-3

**ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ЗА ШКАЛОЮ
ECERS-3:**

**аналітичний звіт за результатами
основного етапу польового дослідження**

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

UIED

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
РОЗВИТКУ ОСВІТИ

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА ШКАЛОЮ ECERS-3:

аналітичний звіт за результатами
основного етапу
польового дослідження

УДК 37.014.6
023

Звіт за результатами основного етапу польового дослідження оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3 / кол. авт. : О. Косенчук (осн. автор), Т. Піроженко (осн. автор), Н. Бахмат, О. Венгловська, Н. Гавриш, Х. Ковкрак, Ю. Косенчук, Л. Куземко, С. Нерянова, А. Регент, Н. Тарнавська [за ред. О. Косенчук, Т. Піроженко] / Український інститут розвитку освіти. Київ : УІРО, 2022. 24 с.

Матеріали аналітичного звіту за міжнародною методикою «Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ECERS-3)» докладно висвітлюють результати дослідження важливих аспектів ефективного функціонування закладів дошкільної освіти: простір і вмеблювання; повсякденні практики особистого догляду; мовлення та грамотність; види навчально-пізнавальної діяльності; взаємодію; структурування програми, які окреслюють та узагальнюють умови забезпечення рівного доступу до якісної дошкільної освіти всіх дітей дошкільного віку. Надано рекомендації щодо забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та визначено ресурсний потенціал і перспективи подальшого розвитку дошкільної освіти в Україні.

Видання адресоване широкому колу освітян, передусім фахівцям усіх рівнів дошкільної галузі освіти, працівникам закладів вищої освіти, системи післядипломної педагогічної освіти, науковцям, а також здобувачам вищої освіти, батькам дітей і широкій громадськості, зацікавленій у питаннях розвитку української дошкільної освіти.

Звіт затверджено наказом Міністерство освіти і науки України від 07.07.2022 №615 «Про затвердження звіту за результатами основного етапу польового дослідження оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3»

Схвалено та рекомендовано до випуску та оприлюднення вченою радою Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (витяг з протоколу від 26.05.2022 № 7)

Державна установа «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ» висловлює подяку Дитячому фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні за дизайн публікації.

Дизайн публікації розроблено за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні у межах проекту «Підтримка дітей дошкільного віку, сімей, педагогів у розвитку потенціалу життєвих навичок».

Думки, висловлені в публікації, не обов'язково відображають політики та погляди ЮНІСЕФ.

ISBN

© Український інститут розвитку освіти, 2022
© Автори, 2022

ЗМІСТ

1.0. Вступ	4
1.1. Методика ECERS-3 і в чому її цінність	5
1.2. Особливості організації і проведення дослідження	6
1.3. Методологія основного етапу дослідження.....	7
1.4. Вибірка учасників дослідження. Підходи до побудови вибірки.....	7
1.5. Об'єкт дослідження.....	8
1.6. Предмет дослідження.....	8
1.7. Мета дослідження.....	8
1.8. Завдання дослідження.....	9
1.9. Методи дослідження.....	9
1.10. Інструмент дослідження.....	9
1.11. Етапи дослідження.....	10
1.12. Процедура дослідження.....	10
1.13. Суб'єкти дослідження.....	11
2.1. ПІДШКАЛА «Простір та вмеблювання».....	11
2.2. ПІДШКАЛА «Повсякденні практики особистого догляду».....	12
2.3. ПІДШКАЛА «Мовлення та грамотність».....	12
2.4. ПІДШКАЛА «Види навчально-пізнавальної діяльності».....	13
2.5. ПІДШКАЛА «Взаємодія».....	13
2.6. ПІДШКАЛА «Структурування програми».....	14
3.0. Загальні висновки	14
4.0. Додатки	22

Умовні скорочення та аббревіатура

ECERS-3	Early Childhood Environment Rating Scale – 3
МОН	Міністерство освіти і науки України
УІРО	Державна установа «Український інститут розвитку освіти»
ЗДО	Заклад (и) дошкільної освіти
ЗВО	Заклад (и) вищої освіти
Стандарт	Стандарт дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти)
НУШ	Нова українська школа
НЗ	Не застосовуються
PPS	Probability Proportional to Size
ДНУ «ІОА»	Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»
Держстат	Державна служба статистики України

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) дошкільна освіта є нульовим рівнем освіти. Результати міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів (PISA) свідчать, що діти, які були охоплені дошкільною освітою щонайменше 2 роки, демонструють кращі освітні результати порівняно зі своїми однолітками у віці 15 років.

Важливість роботи з дітьми у віці до трьох років підтверджує велика кількість досліджень, де наголошується, що саме у цьому віці мозок дитини надзвичайно сприйнятливий до взаємодії із зовнішнім оточенням і розвитку.

Наведені дані засвідчують потребу у врегулюванні питань, спрямованих на організацію освітнього процесу на засадах, що задекларовані в Стандарті, і забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Це зумовлює внесення змін у Закон України «Про дошкільну освіту» та в інші документи, що регулюють функціонування дошкільної галузі.

Водночас дослідження та рекомендації міжнародних організацій акцентують увагу на тому, що дошкільна освіта матиме велике значення у формуванні особистості дитини за умови, якщо вона є якісною.

Оперуючи статистичними і фактологічними даними, що були отримані в процесі проведення дослідження за методикою ECERS-3, ми маємо інформацію про рівень відповідності якості освітнього процесу закладів дошкільної освіти України міжнародним стандартам, а також можемо спрогнозувати подальші стратегії розвитку освіти в Україні з урахуванням культурологічних особливостей, національних традицій і світових тенденцій.

У процесі дослідження акцентувалася увага не на перевірку, а на оцінюванні умов, створених для розвитку дитини; визначенні стратегій вдосконалення освітнього середовища відповідно до міжнародних стандартів; визначенні сильних і слабких сторін в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та сприянні підвищенню професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти.

Матеріали аналітичного звіту за результатами основного етапу польового дослідження оцінки якості освітнього процесу за шкалою ECERS-3 представляють стан розвитку галузі до початку російсько-української війни, воєнні дії якої порушили можливість надавати дошкільну освіту дітям відповідного віку в сприятливих для них умовах, а також зруйнували весь уклад життя українських дітей. Основна увага у шкалі оцінки якості освітнього процесу зосереджена на особистісному розвитку дитини. Конструкція ECERS-3 базується на взаємозв'язку чинників, що впливають на дитину в освітньому середовищі. Підшкали ECERS-3 суголосні з тим, що всі аспекти розвитку дітей взаємопов'язані – психологічний, фізичний, когнітивний, соціальний, емоційний, а тому й потрібно оцінювати їх комплексно.

Методика ECERS-3 оцінює якість освітнього процесу через вивчення умов для організації різних видів діяльності дітей, дидактичних матеріалів, предметно-ігрового обладнання, який використовує персонал у роботі з дітьми, міжособистісну взаємодію, особливостей організації освітнього процесу й впливу цих компонентів на особистісний розвиток дітей.

Важливими аспектами в застосуванні методики ECERS-3 є: вивчення наявності в закладі дошкільної освіти безпечних умов для дітей та можливості у кожної дитини розвивати здорові відносини з іншими дітьми й дорослими; вивчення умов для розвитку незалежності та самодостатності особистості.

1.1

Методика
ECERS-3 і в
чому її цінність

Зазначимо, що структуру методики ECERS-3 складають 6 підшкал, 35 параметрів, 468 індикаторів. Під час оцінювання індикаторів експерт вибирає лише один варіант: «ТАК» або «НІ», загальний бал підрахунку параметра визначається за підшкалою від 1 до 7. Загальна оцінка обчислюється як середнє значення усіх балів за кожним індикатором (за винятком будь-яких елементів, позначених як «НІ»). Це найкраща оцінка повного спектра факторів в освітньому середовищі, які впливають на розвиток дітей.

Методика ECERS-3 – єдиний інструмент, який вивчає весь спектр чинників у навколишньому середовищі, що впливають на розвиток дітей.

Основним методом оцінювання за методикою ECERS-3 є спостереження. Експерт, який пройшов відповідну підготовку та має підтверджувальний документ, здійснює тригодинне спостереження в першій половині дня, у період з 8:30 до 11:30 або з 9:00 до 12:00. Під час спостереження експерти аналізували не лише доступність матеріалів, а більше уваги приділяли тому, як педагоги використовують наявні матеріали для стимулювання пізнавальної діяльності дитини.

1.2

Особливості організації і проведення дослідження

На виконання наказу державної установи «Український інститут розвитку освіти» від 26.10.2021 № 157-аг «Про затвердження програми дослідження якості дошкільної освіти з використанням методики Early Childhood Education Rating Scales (далі – ECERS-3)», листа МОН від 29.10.2021 № 1/9-576 «Щодо проведення дослідження в закладах дошкільної освіти» було затверджено Програму проведення основного дослідження якості дошкільної освіти з використанням методики ECERS-3 (далі – Програма). Програма визначає методологічні й організаційно-технологічні засади підготовки та проведення основного дослідження (далі – Дослідження) якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти відповідно до показників міжнародної шкали ECERS-3, порядок визначення його результатів, форми їх узагальнення й оприлюднення.

Методологія основного етапу дослідження

1.3

Актуальність дослідження зумовлена реформуванням дошкільної галузі, зокрема, забезпеченням наступності із реформою Нової української школи, приведенням її у відповідність до кращих світових та європейських стандартів і практик. У цьому аспекті проблема забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти набуває особливої ваги. Тому, постає нагальна потреба у вивченні освітнього процесу, зокрема й освітнього середовища, що створене в закладах дошкільної освіти України задля з'ясування продуктивних надбань, а також виокремлення тих питань, що потребують поглибленого дослідження та удосконалення.

Реалізація окреслених завдань можлива за умови наявності дієвого інструменту дослідження. До таких інструментів оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти належить методика ECERS-3, що містить систему критеріїв оцінювання якості роботи закладів дошкільної освіти та системи дошкільної освіти загалом.

Запропонована шкала представлена чіткими кількісно вимірjuвальними параметрами, підшкалами, індикаторами, що спрямовані на різновекторне оцінювання якості освітнього процесу.

Зазначимо, що запропонована методика виконує не лише діагностичну, а й прогностичну функції, оскільки результати дослідження можуть слугувати підставою для формування освітньої політики, спрямованої на підвищення якості дошкільної освіти, зокрема: оновлення змісту дошкільної освіти, методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу, приєднання до світової професійної спільноти у сфері дошкільної освіти.

Вибірка учасників дослідження. Підходи до побудови вибірки.

1.4

Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» в рамках встановлених дедлайнів заходу № 6 Календарного плану проведення дослідження якості дошкільної освіти з використанням методики ECERS-3 у 2020-2021 роках, затвердженого наказом МОН від 10.04.2020 № 504, було підготовлено та передано висхідний масив вибірки (лист ДНУ «ІОА» від 19.04.2021 З 04-14/108) «Щодо вибірки цільового дослідження якості дошкільної освіти з ECERS-3».

1.4

Вибірка учасників дослідження. Підходи до побудови вибірки

Для проведення у 2020-2021 навчальному році дослідження оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти було побудовано імовірнісну стратифіковану вибірку розміром 200 закладів дошкільної освіти для представлення результатів на рівні України загалом та в розрізі типу місцевості і форми власності.

Для відбору закладів дошкільної освіти було сформовано страти за регіонами (24 області та м. Київ), типом місцевості (міські поселення і сільська місцевість) та формою власності (державна і комунальна, корпоративна і приватна).

Безпосередній відбір ЗДО відбувався за допомогою методу PPS (Probability Proportional to Size) – пропорційно розміру, де як розмір використовувалась кількість дітей у ЗДО віком три роки і старше.

1.5

Об'єкт дослідження

Освітній процес у закладах дошкільної освіти України.

1.6

Предмет дослідження

Якість освітнього процесу в закладах дошкільної освіти відповідно до показників методики ECERS-3.

1.7

Мета дослідження

Метою дослідження є оцінка якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України з використанням методики ECERS-3.

Завдання дослідження

1.8

Відповідно до мети визначено наступні завдання дослідження:

- оцінити якість освітнього процесу на репрезентативній вибірці у закладах дошкільної освіти відповідно до методики ECERS-3;
- проаналізувати якість дошкільної освіти в Україні на основі отриманих оцінок якості освітнього процесу у закладах дошкільної освіти;
- розробити методичні рекомендації з питань забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Методи дослідження

1.9

Спостереження за освітнім процесом у закладі дошкільної освіти відповідно до методики ECERS-3, що здійснюється експертом/експерткою, який/яка пройшов/пройшла відповідну підготовку.

Інструмент дослідження

1.10

Під час дослідження було застосовано методику ECERS-3 як інструмент оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Електронну форму інструменту оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти розроблено в гугл-формі й розміщено на платформі державної установи «Український інститут розвитку освіти» (<https://uied.org.ua>). Форма інструменту еквівалентна паперовому бланку та здійснює автоматичні розрахунки відповідно до формул, що регламентовані міжнародною методикою ECERS-3. Перші два розділи містять загальну інформацію про кожен заклад дошкільної освіти.

1.10

Інструмент дослідження

Наступні розділи – результати спостереження відповідних параметрів. Останній розділ призначено для введення балів за підсумками спостереження.

Результати, внесені експертами, застосовуються для автоматичного підрахунку шкали оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти для подальшої верифікації та генерування.

1.11

Етапи дослідження

Підготовчий, основний, аналітичний, кожен етап передбачав проведення відповідних заходів.

1.12

Процедура дослідження

Цілісність дослідження забезпечується вивченням зазначених компонентів за шістьма підшкалами:

- простір і вмеблювання;
- повсякденні практики особистого догляду;
- мовлення та грамотність;
- види навчально-пізнавальної діяльності;
- взаємодія;
- структурування програми.

Кожна із названих підшкал містить параметри та індикатори. Усього методика налічує: 35 параметрів, 468 індикаторів.

Тривалість дослідження: спостереження 3 години протягом звичайного дня в закладі дошкільної освіти.

Вікова категорія: група дітей віком від 3 до 5 років.

Вивчення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти проводили регіональні сертифіковані експерти ECERS-3, які оцінювали освітнє середовище групи, безпеку простору, спостерігали за взаємодією дітей, взаємодією педагогів і дітей, встановлювали наявність чи відсутність ігор, іграшок та обладнання для всебічного розвитку дитини.

Результати спостереження експерти заносили до спеціального оцінювального бланка (бланк тесту), який складається з двох частин: до першої заносять загальну інформацію про заклад дошкільної освіти, у другій частині експерт/експертка фіксує результати спостережень за підшкалами.

У дослідженні взяли участь 2715 дітей дошкільного віку, з них: з особливими освітніми потребами – 32 дитини, з харчовими алергічними реакціями – 17 дітей. Під час спостереження був задіяний персонал – 433 особи.

Суб'єкти дослідження

1.13

Міністерство освіти і науки України, державна установа «Український інститут розвитку освіти», провідні та регіональні експерти, заклади дошкільної освіти.

Результати основного етапу дослідження оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти із застосуванням методики ECERS-3.

Загальні результати дослідження методики ECERS-3 подано у додатку – детальний аналіз усіх параметрів представлено в кожній підшкالی окремо.

ПІДШКАЛА «Простір і вмеблювання»

2.1

Так, підшкала «Простір і вмеблювання» містить 7 параметрів: внутрішній простір; вмеблювання для догляду, ігор і навчання; місця для усамітнення; візуальне оформлення простору, пов'язаного з дітьми; простір для розвитку великої моторики; обладнання для розвитку великої моторики, вивчення яких є одним із показників якості дошкільної освіти.

2.1

ПІДШКАЛА «Простір і вмеблювання»

Важливий показник якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти – створення сучасного універсального дизайну, що робить його доступним, безпечним, розвивальним, орієнтованим на особистісний розвиток дитини задля реалізації її індивідуальної освітньої траєкторії. У цьому аспекті пріоритетності набувають варіативні моделі організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти із застосуванням сучасних технологій, освітніх програм, послуг, предметно-ігрового обладнання. Реалізація визначених положень можлива за умови створення відповідних умов, що відповідають методиці ECERS-3.

2.2

ПІДШКАЛА «Повсякденні практики особистого догляду»

У закладі дошкільної освіти діти проводять більшість свого активного часу. Емоційний комфорт і стан здоров'я дітей залежать від дотримання санітарно-гігієнічних норм, якості харчування, належного виконання здоров'язбережувальних практик і безпеки освітнього середовища.

Для оцінювання підшкали «Повсякденні практики особистого догляду» експерти використовували чотири параметри, а саме: «Споживання їжі», «Туалетно-гігієнічні процедури», «Здоров'язбережувальні практики» та «Безпека».

2.3

ПІДШКАЛА «Мовлення та грамотність»

Для оцінювання підшкали 3 «Мовлення та грамотність» експерти використовували 5 параметрів, а саме: «Допомога дітям у розширенні словника», «Заохочення дітей до мовлення», «Використання персоналом книжок у роботі з дітьми», «Заохочення дітей до користування книжками» та «Знайомство з друкованим текстом».

ПІДШКАЛА «Види навчально-пізнавальної діяльності»

2.4

Навчально-пізнавальна діяльність традиційно розглядається як важливий напрям освіти дітей у системі дошкільного виховання України.

Усвідомлення значущості цього напрямку у світовій практиці дошкільної освіти підтверджується низкою критеріїв оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, що представлено у міжнародному інструментарії ECERS-3.

ПІДШКАЛА «Взаємодія»

2.5

Вагомим критерієм для визначення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є взаємодія всіх його учасників. Підшкала «Взаємодія» передбачає вивчення умов індивідуального розвитку дітей, що сприятимуть досягненню успіху кожною дитиною.

Ця шкала вимірювалася за 5 параметрами: нагляд за діяльністю, пов'язаною з великою моторикою; індивідуалізоване навчання й учіння; взаємодія персоналу з дітьми; взаємодія з однолітками; дисципліна.

Ключові компетентності під час здобуття дошкільної освіти формуються за різними освітніми напрямами, спрямованими на розвиток особистості дитини. Набуття ключових компетентностей дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності за освітніми напрямами. Заклад дошкільної освіти самостійно визначає форми організації освітнього процесу. Вони можуть бути організовані фронтально, підгрупами, індивідуально, залежно від віку дітей, педагогічної мети, матеріально-технічного забезпечення закладу, професійної майстерності педагога.

2.6

ПІДШКАЛА «Структурування програми»

Структурування програми має велике педагогічне значення. У результаті ритмічної зміни діяльності (харчування, сну, ігор, занять, прогулянок) у дітей утворюються міцні динамічні стереотипи життєдіяльності, що полегшують перехід від одного виду до іншого.

Ефективне структурування програми визначається психофізіологічними особливостями віку, освітніми завданнями, навколишніми умовами з опорою на провідну діяльність дошкільного віку – вільну гру.

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Використання міжнародної методики «Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ECERS-3)» (Гармс Тельма, Річард М. Кліффорд, Деббі Краєр) дало змогу побачити умови, що забезпечують якість освітнього процесу в закладах дошкільної освіти відповідно до міжнародних показників, та їх відповідність чинним пріоритетам у сфері розвитку дошкільної освіти України.

Для фахівців усіх рівнів дошкільної галузі освіти та освітянської громади загалом детально висвітлено важливі аспекти ефективного функціонування закладів дошкільної освіти: простір і вміщення; повсякденні практики особистого догляду; мовлення та грамотність; види навчально-пізнавальної діяльності; взаємодія; структурування програми, які окреслюють та узагальнюють умови забезпечення рівного доступу до якісної дошкільної освіти всіх дітей раннього та дошкільного віку. Разом із проведеним дослідженням оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3, яке містить аналіз функціонування закладів дошкільної освіти, українське суспільство підтвердило демократичність, відкритість і прозорість різних аспектів освітнього простору для вдосконалення функціонування дошкільної галузі. А саме:

- визначені інструментарієм ECERS-3 шкали, параметри та показники для оцінювання дають можливість проаналізувати якість освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України з урахуванням чинників, які: забезпечують якість освітнього процесу;

- виокремлюють позитивні тенденції системи дошкільної освіти, що відповідають сучасним світовим тенденціям;
- висвітлюють недопрацювання та проблемні питання в організації освітнього процесу закладів дошкільної освіти;
- визначають ресурсний потенціал та перспективи подальшого розвитку дошкільної освіти в Україні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Високо оцінюючи методичну наповненість інструментарію ECERS-3 через показники та індикатори різних шкал, які характеризують освітній процес та умови для його правильної організації, важливо підкреслити певну розбіжність у базових нормативно-правових підвалинах, що регулюють систему дошкільної освіти українського суспільства. Це стосується питань дотримання санітарно-гігієнічних норм перебування дитини в дитячому садочку (підшкала 1. «Простір та вмеблювання»), трактування понять «грамотність» (підшкала 3. «Мовлення та грамотність»), змістовий набір індикаторів шкали 4. «Види навчально-пізнавальної діяльності». Саме наукова та нормативна розбіжність у категоріях, які, на думку фахівців-розробників інструментарію ECERS, забезпечують якість освітнього процесу, визначила певною мірою низькі та середні бали в оцінках різних параметрів українського дошкілля.

Вивчення якості освітнього процесу за підшкалою «Простір і вмеблювання» дає змогу зробити такі висновки. Середній показник 4,03 дозволяє стверджувати, що досліджувана підшкала характеризується позитивною тенденцією в досягненні якості освітнього процесу.

До позитивних практик можемо віднести прагнення педагогів організувати внутрішній простір так, щоб у ньому було комфортно перебувати дітям і персоналу. Задля цього значна увага надається дотриманню санітарно-гігієнічних вимог, температурного режиму, контролю природного освітлення. Варто відзначити й те, що під час комплектації вікової групи меблями персонал підбирає його відповідно до вікових особливостей дітей, усі меблі чисті, безпечні, належно промарковані. Пріоритетом у реалізації завдань щодо проектування дизайну внутрішнього приміщення та наповнення його відповідними предметами і матеріалами є безпека дітей, тому розміщення в ньому предметів і наповнення різнобічними матеріалами відбувається з дотриманням правил безпеки. Привертає увагу те, що вихователі в облаштуванні групового простору орієнтуються на інтереси та потреби дітей, що відображається у функціонуванні значної кількості осередків за інтересами дітей, наявного простору для розвитку великої моторики.

Зауважимо, що осередки за інтересами формуються з урахуванням інтересів і потреб дітей, вирізняються змістовністю, варіативністю, тематичністю, це дає змогу педагогам різнобічно підходити до планування різних видів активностей дітей в означених осе-

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

редках, враховувати побажання дітей у доборі предметно-ігрового наповнення.

За результатами вивчення параметрів підшкали можемо виокремити й коло тих питань, що потребують удосконалення показників у досягненні якості освітнього процесу за підшкалою «Простір і вмеблювання».

Звернемо увагу на необхідності збільшення кількості меблів, що призначені для організації різних видів діяльності дітей упродовж дня, урізноманітнення обладнання для розвитку великої моторики дітей, що відповідало б їхнім віковим особливостям та індивідуальним можливостям; підвищення функціонального призначення місць для усамітнення, що є важливим осередком для забезпечення психологічного комфорту дитини, а також налагодження системи роботи з дітьми в означеному осередку й системному та комплексному використанні матеріалів, що належать до візуального оформлення простору, пов'язаного з дітьми.

Пріоритетності у забезпеченні якості освітнього процесу набувають питання адаптації простору та обладнань для дітей з особливими освітніми потребами, створення сприятливих умов, спрямованих на досягнення ними прогресу в особистісному зростанні. Напрями для аналізу санітарно-гігієнічних умов, вимоги до проведення основних режимних моментів у закладах освіти, питання безпечного перебування дітей у закладах дошкільної освіти визначаються Санітарним регламентом для дошкільних навчальних закладів, затв. наказом МОЗ від 24.03.2016 № 234; Технічним регламентом безпечності іграшок, затв. постановою КМУ від 28.02.2018 № 151; Примірним переліком ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти, затв. наказом МОН від 19.12.2017 № 1633; Правилами пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України, затв. наказом МОН від 15.08.2016 № 974.

Відповідність цим правилам і певна розбіжність в оцінках аналогічних питань за міжнародною методикою ECERS-3 дають загалом позитивну оцінку підшкали «Повсякденні практики особистого догляду» та безпеки дітей в освітніх закладах українського суспільства, незважаючи на середні бали (гігієнічні процедури» – 5,70 та «безпека» – 5,66). Найменша кількість балів у цій підшкалі параметра «Споживання їжі» – 4,24 усвідомлюється фахівцями, які вже у 2020-2021 роках доклали чимало зусиль у вирішенні питань збалансованого харчування дітей, покращення приготування їжі та дитячого харчування (відповідно до норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення і відпочинку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 305).

Конкретизацію шляхів покращення різних аспектів, пов'язаних зі збереженням здоров'я, формуванням основних рухів та фізичним розвитком дітей, створенням безпечного освітнього середовища для перебування дітей у закладі дошкільної освіти представлено у висновках за підшкалами «Простір і вмеблювання», «Повсякденні практики особистого догляду», «Види навчально-пізнавальної діяльності» та ін. Окреслена робота потребує високого професіоналізму та відповідальності персоналу і керівників.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Перспективним для організації освітнього процесу в українському садочку є аналіз методологічних розбіжностей в оцінці якості освіти за підшкалою «Мовлення та грамотність». Підкреслюючи беззаперечну важливість мовленнєвого розвитку дітей для пізнавального розвитку, розвитку свідомості, формування картини світу дітей, їх здатності до регуляції поведінки й діяльності, важливо наголосити на тому, що традиційною вітчизняною освітньою практикою є розуміння грамотності як рівня оволодіння дитиною писемним мовленням (ознайомлення з літерами, оволодіння читанням і письмом). Інструментарій ECERS-3 визначає для оцінки грамотності п'ять параметрів, а саме: «Допомога дітям у розширенні словника», «Заохочення дітей до мовлення», «Використання персоналом книжок у роботі з дітьми», «Заохочення дітей до користування книжками» та «Знайомство з друкованим текстом». Кардинально різні параметри в оцінці умов мовленнєвого розвитку, а також характеристика вікової групи учасників спостереження (у дослідженні взяли участь 2715 дітей дошкільного віку, з них 28 дітей молодших за 3 роки, що становить 1,03 % від загальної кількості дітей, отже, 2687 дітям на час дослідження виповнилося три роки (98,7 %), яка вказує, що учасниками спостережень є діти п'ятого року життя, тобто середня та старша групи. Це пояснює причини низьких оцінок усіх параметрів цієї підшкали, оскільки індикатори підшкали за методикою ECERS-3 розглядаються в українському дошкіллі як освітні завдання для дітей старшого дошкільного віку. Водночас наголошуємо на тому, що представлені в інструментарії ECERS-3 параметри підшкали «Мовлення і грамотність» індикатори, які пов'язані з книжкою, є більш продуктивні для очікуваних результатів мовленнєвого розвитку, оскільки вони безпосередньо виступають умовою для пізнавальної, дослідницької діяльності, розвитку самодіяльних сюжетно-рольових та театралізованих ігор дітей. Окрім того, зміна акценту з питань оволодіння грамотою як процесу читання та письма на процес заохочення дітей до користування книгами знімає невиправдані вимоги батьків до вихователів дошкільних закладів освіти щодо навчання дітей грамоти і спрямовує це завдання у початкову школу, тим самим демонструючи врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку та зберігаючи потенціал психологічних ресурсів для більш адекватних віку завдань. Одночасно правомірним є загальний висновок про необхідність проведення просвітницької роботи з налаштування персоналу на самоосвіту

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

і саморозвиток для покращення якості освітнього процесу через вдосконалення особистого мовленнєвого розвитку, опанування сучасних технологій використання книжки та опрацювання літературного твору в освітньому процесі, через додаткове навчання педагогів особливостей мовленнєвої роботи з дітьми, зокрема з тими, які мають особливі освітні потреби.

Узагальнюючи деталізовані висновки підшкали «Види навчально-пізнавальної діяльності», звертаємо увагу на множинність аналізу різних аспектів освітнього процесу, які можна взяти для покращення життєдіяльності дитини в дитячому садку. Водночас важливо наголосити на тому, що зміст вказаної шкали неправомірно наповнений/розкритий через різні поняття, які не об'єднуються узагальнювальною назвою шкали «Види навчально-пізнавальної діяльності». Так, у критерії аналізу включено: види діяльності (рольова гра), освітні завдання (сприяння прийняттю різноманітності), показники розвитку (дрібна моторика, розуміння зображених чисел), зміст напряму освіти («Мистецтво», «Музика та рух», «Природа і наука»), засоби освітнього процесу (кубики, математичні матеріали, правильне використання технологій, електронно-технологічних засобів).

І хоча всі означені характеристики так чи інакше демонструють загальну картину організації навчально-пізнавальної діяльності в закладі дошкільної освіти, вважаємо більш доцільним враховувати вітчизняну практику класифікації різних видів діяльності, притаманних періоду дошкільного дитинства. Це – рухова, ігрова, комунікативна, мовленнєва, здоров'язберезувальна, мистецько-творча діяльність (малювання, ліплення, аплікація, конструювання, спів, танці, гра на музичних інструментах), пізнавально-дослідницька, господарчо-побутова діяльність. Ця практика організації видів діяльності враховує вікові особливості дитини третього, четвертого, п'ятого, шостого, сьомого років життя; демонструє освітні завдання щодо збагачення та оволодіння різними видами діяльності; формує системні професійні знання педагогів щодо підтримки та розвитку в дитини творчих, самостійних, якісно нових характеристик. Отже, вважаємо за необхідне підкреслити, що характеристика різних видів діяльності дітей дошкільного віку, яка існує в Україні та відображена у вимогах Стандарту дошкільної освіти, є продуктивною, оскільки спрямовує на досягнення освітніх результатів (компетентностей) з урахуванням вікових особливостей дошкільників, забезпечує неперервність здобуття освіти впродовж життя та наступність між дошкільною і шкільною освітою у початкових класах. Такий підхід системно визначає очікування результатів дошкільної галузі через визначення рівня освіченості, вихованості та розвиненості дитини й орієнтує всіх, хто причетний до освіти дітей, об'єднувати зусилля для визначення змісту дошкільної освіти і розроблення освітніх програм, забезпечення матеріально-технічної бази і створення умов для реалізації завдань доступної та якісної дошкільної освіти.

Водночас представлені за підшкалою «Види навчально-пізнавальної діяльності» якісні оцінки різних аспектів освітнього процесу в дошкільному закладі демонструють сильні та слабкі сторони організації життєдіяльності дітей, вказують на резерви й потенціал, якій не використовується в українському дошкільлі. Детальний аналіз кожного параметра представлено в матеріалах розділу, серед яких особливої уваги заслуговують аспекти роботи, пов'язані зі сприянням прийняттю різноманітності, правильним використанням технологій, організації рольової гри та використанням музики і рухів у житті дитини.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Резервний потенціал дошкільної освіти можна побачити через якісний аналіз усіх індикаторів з позиції місцезнаходження освітніх закладів. Ситуація аналізу організації видів діяльності в сільських та міських закладах вказує на відсутність масштабних розбіжностей в балах оцінювання параметрів підшкали «Види навчально-пізнавальної діяльності». Це руйнує певні міфи щодо відсутності якісних умов організації освітнього процесу в закладах сільської місцевості, висвітлює важливість особистісних факторів (педагог, професійна компетентність педагога, соціальна цінність професії педагога в сільській місцевості та ін.) у дошкільній галузі освіти.

Так само аналіз індикаторів підшкали «Види навчально-пізнавальної діяльності» за формою власності закладів дошкільної освіти демонструє, що приватний сектор закладів має доволі незначні переваги в оцінках кожного параметра. Якісний аналіз балів підтверджує залежність оцінок у параметрах підшкали «Види навчально-пізнавальної діяльності» від створених для організації освітнього процесу умов, необхідних для дослідницької, пізнавальної, ігрової діяльності дітей, залежність від матеріально-технічного оснащення, яке безсумнівно є більш наповненим у приватних освітніх закладах. Проте середні значення всіх параметрів підшкали в приватних закладах дошкільної освіти вказують на те, що більш змістовно наповнені матеріально-технічні умови для організації різних видів навчально-пізнавальної діяльності дітей самі собою не є наріжним фактором, який забезпечує якість освітнього процесу.

Усі рекомендації і висновки з питань проведення навчально-пізнавальної діяльності зводяться до інтеграції різних видів діяльності та зміни форм організації дітей у малих підгрупах та індивідуально. Педагог залишається центральною фігурою, що забезпечує якість освіти в дошкільному закладі. Професійна підготовка персоналу до роботи з дітьми дошкільного віку передбачає не тільки формування відповідних знань, а, головне, формування особистісних якостей, які демонструють пластичність і мобільність професійних дій, здатність до збільшення різних варіантів запитань, які забезпечують активність дітей. Важливо формувати у педагогів закладів дошкільної освіти нові навички, нові цінності, які стосуватимуться переходу від фронтальних форм роботи персоналу з дітьми до можливості

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

вільного вибору дітьми видів діяльності, залучення спеціалістів до діяльності дітей в осередках групи чи на прогулянкових майданчиках для спокійного і невимушеного плину дитячого життя. Це спрямовує зусилля персоналу на формування відповідних професійних компетентностей, які затверджено у професійних стандартах, і які визначають вимоги щодо підвищення рівня підготовки фахівців для освітнього сектору «Дошкільна освіта» в закладах вищої освіти з підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників через збагачення досвіду організації різних видів навчально-пізнавальної діяльності з дітьми в малих групах та індивідуально, які демонструють сформованість у педагогів особистісної мобільності, оперативності, креативності у виборі форм та методів роботи залежно від ситуативних освітніх завдань.

Узагальнення отриманих у процесі спостережень результатів за підшкалою «Взаємодія» дало змогу зробити такі висновки. Середній показник 5,53 свідчить про високі досягнення у забезпеченні якості освітнього процесу в досліджуваних ЗДО України. З'ясовано, що персонал ЗДО всіх форм власності створює позитивне освітнє середовище для особистісного розвитку кожної дитини.

Завдяки професійності педагогів у групах розслаблена, приємна атмосфера (наприклад, дуже мало (або вони взагалі відсутні) моменти ніяковості чи напруженості; схоже, що персоналу і дітям цікаво та подобається бути разом; більшість часу всі в групі задоволені тим, що відбувається, за поодинокими винятками чи взагалі без них). Персонал доброзичливо ставиться до дітей (наприклад, обіймають дитину, яка плаче; тримають дитину за руку й уважно її вислуховують; погладжують дитину по плечу, виражаючи захоплення чи підтримку) Персонал зазвичай допомагає дітям у формуванні соціальних навичок (наприклад, дотримуватися черги під час користування триколісним велосипедом; допомагає сором'язливій дитині знайти стілець і приєднатися до мистецької діяльності однолітків; скеровує схильних до деструктивної поведінки дітей зайняти чимось більш конструктивним). Це забезпечує розвиток низки навичок, які допоможуть дітям позитивно взаємодіяти з однолітками: навички спільної гри, мовленнєві, комунікативні, розуміння емоцій інших, саморегуляція, контроль агресії, навички вирішення соціальних проблем тощо. Чинні програми ЗДО спрямовані на розвиток окреслених навичок і, за оцінкою експертів, робота вихователів є результативною – оцінена майже у 6 балів.

Більшість видів діяльності під керівництвом персоналу дає дітям змогу досягти успіху та враховує інтереси, зацікавлення, можливості кожного. Вихователі широко застосовують різні форми взаємодії – групові, підгрупові та індивідуальні. Індивідуалізований підхід забезпечує використання в роботі з дитиною таких навчальних стратегій, які відповідають її індивідуальним потребам і всебічному особистісному розвитку. Прийоми індивідуалізова-

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

ного навчання реалізуються під час активностей дітей, зайнятих грою чи будь-якою іншою діяльністю (наприклад, педагог рахує кубики з дитиною, яка будує вежу; показує, як грати в гру, де потрібно сортувати об'єкти; веде розмову з дитиною, яка бере участь у рольовій грі).

Зауважимо, що для підвищення показників якості за підшкалою «Взаємодія» у закладах дошкільної освіти пропонуємо скористатися рекомендаціями, що подані за усіма параметрами досліджуваної підшкали.

Структурування програми має велике педагогічне значення. У результаті ритмічної зміни діяльності (харчування, сну, ігор, занять, прогулянок) у дітей утворюються міцні динамічні стереотипи життєдіяльності, що полегшують перехід від одного виду до іншого.

Ефективне структурування програми визначається психофізіологічними особливостями віку, освітніми завданнями, навколишніми умовами з опорою на провідну діяльність дошкільного віку – вільну гру.

Досить високий показник за параметром «Зміна діяльності (переходи) та час очікування» (5,7) свідчить про те, що фактично всі заклади здійснюють організацію навчально-виховного процесу відповідно до чинного законодавства, враховуючи вимоги Державного стандарту дошкільної освіти, які регулюють впровадження освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, а саме: план роботи закладу, розклад занять залежно від навантаження на дитину, тривалість відповідно до вікових особливостей дітей, раціональне чергування видів діяльності тощо.

Окрім того, освітній процес організовано відповідно до чіткого розпорядку дня, завдяки чому персонал вільно орієнтується у зміні видів діяльності і має змогу завчасно підготувати все необхідне обладнання для проведення того чи іншого режимного моменту та поінформувати дітей про наступні дії, зміну діяльності. Під час планування освітньої діяльності вихователі виділяють більше часу на виконання дітьми складніших завдань. Координують дії дітей, пояснюють їм, як виконувати те чи інше завдання, стежать за тим, як діти його виконують.

Проаналізувавши персональні висновки експертів, можна зазначити багато позитивних сторін за цим параметром. Це правильно організований розпорядок дня; чітко побудована зміна діяльності, під час якої діти залучаються до організації та підготовки простору до наступного виду діяльності (наприклад, підготовка води, пензликів, фарб до заняття з малювання), прибирання після нього свого робочого місця; позитивна взаємодія персоналу з дітьми, заохочення до навчання, вільної гри, координація ролей, проведення практик особистого догляду вибудовується на довірі та партнерських засадах.

3.0

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Аналізуючи результати дослідження, можна констатувати, що персонал використовує певну систему заходів, щоб діти могли взяти участь у бажаній грі та завершити її. Ця система заходів пов'язана з чітким плануванням і систематизацією при структуруванні програми й не впливає позитивно на процес вільної гри дітей. У багатьох педагогів «неорганізовані» діти викликають страх, дорослі схильні контролювати і керувати, прагнуть зменшити прояви ігрового безладу, застосовуючи директивні вказівки. Це призводить до гальмування гри та негативних наслідків, адже діти, які утримуються від самостійної гри і часто не мають змоги необмежено в часі грати, втрачають ігрові навички та починають у спеціально відведений час сперечатися, галасувати, штовхатися, руйнувати, чинити безлад, що є наслідком відсутності компетентностей, пов'язаних з вільною грою.

4.0

ДОДАТКИ

Таблиця 1. Результати основного етапу дослідження оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України за методикою ECERS-3 у розрізі параметрів

Назва параметрів		Середнє значення	Медіана
Простір та вмеблювання			
1.	Внутрішній простір	4,73	5,00
2.	Умеблювання для догляду, гри і навчання	3,88	4,00
3.	Облаштування групового простору для гри і навчання	4,42	4,00
4.	Місця для усамітнення	3,87	3,00
5.	Візуальне оформлення простору, пов'язане з дітьми	3,11	3,00
6.	Простір для розвитку великої моторики	4,51	4,00
7.	Обладнання для розвитку великої моторики	3,73	4,00
Повсякденні практики особистого догляду			
8.	Споживання їжі	4,24	4,00
9.	Туалетно-гігієнічні процедури	5,70	7,00
10.	Здоров'язберезувальні практики	4,99	6,00
11.	Безпека	5,66	6,00
Мовлення і грамотність			
12.	Допомога дітям у розширенні словника	4,55	4,00
13.	Заохочення дітей до мовлення	5,01	5,00
14.	Використання персоналом книжок у роботі з дітьми	2,67	2,00
15.	Заохочення дітей до користування книжками	3,36	3,00
16.	Знайомство з друкованим текстом	2,46	2,00

Назва параметрів		Середнє значення	Медіана
Види навчально-пізнавальної діяльності			
17.	Дрібна моторика	3,57	4,00
18.	Мистецтво	3,15	3,00
19.	Музика та рух	3,06	2,00
20.	Кубики	2,66	2,00
21.	Рольова гра	3,61	4,00
22.	Природа/наука	2,93	2,00
23.	Математичні матеріали та види діяльності	3,09	3,00
24.	Математика в повсякденному житті	4,01	4,00
25.	Математика в повсякденному житті	2,75	2,00
26.	Сприяння прийняттю різноманітності	1,67	1,00
27.	Правильне використання технологій	3,76	4,00
Взаємодія			
28.	Нагляд за діяльністю, пов'язаною з великою моторикою	5,76	6,00
29.	Індивідуалізоване навчання й учіння	4,39	4,50
30.	Взаємодія персоналу з дітьми	6,20	7,00
31.	Взаємодія між однолітками	5,54	6,00
32.	Дисципліна	5,77	6,00
Структурування програми			
33.	Зміна діяльності (переходи) та час очікування	5,70	6,00
34.	Вільна гра	4,26	4,00
35.	Загальногрупові діяльності: гра та навчання	5,03	5,00

Рис. 1. Загальна оцінка якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за результатами основного етапу дослідження

